

Ffracsiynau

Rhannol

Ffwythiant Cymarebol	Ffracsiynau Rhannol
$\frac{px + q}{(ax + b)(cx + d)}$	$\frac{A}{ax + b} + \frac{B}{cx + d}$
$\frac{px + q}{(ax + b)^2}$	$\frac{A}{ax + b} + \frac{B}{(ax + b)^2}$
$\frac{px^2 + qx + r}{(ax + b)(cx + d)(ex + f)}$	$\frac{A}{ax + b} + \frac{B}{cx + d} + \frac{C}{ex + f}$
$\frac{px^2 + qx + r}{(ax + b)^2(cx + d)}$	$\frac{A}{ax + b} + \frac{B}{(ax + b)^2} + \frac{C}{cx + d}$

Enw:

Cefndir

Beth yw'r gwaith?

Gwahanu ffracsiwn algebraidd i roi swm ffracsiynau efo enwaduron llinol. Defnyddio'r gwaith yma i integru ffracsiynau algebraidd.

Beth sydd ei angen cyn cychwyn?

Lefel A Uned 1: Differu ac integru.
Lefel A Uned 3: Integru pellach.

I ble mae'n arwain?

Cymwysiadau: Lleihau'r sŵn cefndirol mewn clip sain; cywasgu ffeiliau cyfrifiadurol; astudio sut mae cyffur yn dadfeilio yn y corff.

Theori

Symleiddio Mynegiadau Cymarebol

Cyn defnyddio'r technegau ar gyfer ffracsiynau algebraidd sy'n dilyn, mae'n bwysig gwirio i weld os yw'n bosib symleiddio mynegiad algebraidd gan ddefnyddio technegau blaenorol.

Enghraifft 1

Symleiddiwch $\frac{15x+20}{(3x+4)(2x-3)}$.

$$\begin{aligned} \text{Ateb: } \frac{15x+20}{(3x+4)(2x-3)} &= \frac{5(\cancel{3x+4})}{(\cancel{3x+4})(2x-3)} \\ &= \frac{5}{(2x-3)} \end{aligned}$$

Enghraifft 3

Symleiddiwch $\frac{6x^3-5x^2+2x+3}{2x+1}$.

Ateb: Trwy ddefnyddio ffrâm rannu,

$$\begin{array}{r} 3x^2 - 4x + 3 \\ 2x + 1 \overline{) 6x^3 - 5x^2 + 2x + 3} \\ \underline{6x^3 + 3x^2} \\ -8x^2 + 2x + 3 \\ \underline{-8x^2 - 4x} \\ 6x + 3 \\ \underline{6x + 3} \\ 0 \end{array}$$

Felly $\frac{6x^3-5x^2+2x+3}{2x+1} = 3x^2 - 4x + 3$.

Enghraifft 2

Symleiddiwch $\frac{x^2+8x+15}{x^2+2x-15}$.

$$\begin{aligned} \text{Ateb: } \frac{x^2+8x+15}{x^2+2x-15} &= \frac{(x+5)(x+3)}{(x+5)(x-3)} \\ &= \frac{x+3}{x-3} \end{aligned}$$

Enghraifft 4

Symleiddiwch $\frac{6x^3-5x^2+2x+5}{2x+1}$.

Ateb: Trwy ddefnyddio ffrâm rannu,

$$\begin{array}{r} 3x^2 - 4x + 3 \\ 2x + 1 \overline{) 6x^3 - 5x^2 + 2x + 5} \\ \underline{6x^3 + 3x^2} \\ -8x^2 + 2x + 5 \\ \underline{-8x^2 - 4x} \\ 6x + 5 \\ \underline{6x + 3} \\ 2 \end{array}$$

Felly $\frac{6x^3-5x^2+2x+5}{2x+1} = 3x^2 - 4x + 3 + \frac{2}{2x+1}$.

Os yw enwadur yn cynnwys ffactor wedi'i sgwario, rhaid ystyried y ffactor yn unigol ac wedi'i sgwario.

Enghraifft 6 (C4 Haf 2005)

(a) Mynegwch y ffracsiwn $\frac{8x^2+x-5}{(2x-1)^2(x+2)}$ yn nhermau ffracsiyanu rhannol.

(b) Darganfyddwch $\int \frac{8x^2+x-5}{(2x-1)^2(x+2)} dx$.

Ateb: (a) Mae'n bosib ysgrifennu'r ffracsiwn yn y ffurf $\frac{A}{2x-1} + \frac{B}{(2x-1)^2} + \frac{C}{x+2}$, ble mae A , B ac C yn rhifau mae angen eu darganfod.

$$\begin{aligned} \frac{8x^2+x-5}{(2x-1)^2(x+2)} &\equiv \frac{A}{2x-1} + \frac{B}{(2x-1)^2} + \frac{C}{x+2} \\ 8x^2+x-5 &\equiv \frac{A(2x-1)^2(x+2)}{2x-1} + \frac{B(2x-1)^2(x+2)}{(2x-1)^2} + \frac{C(2x-1)^2(x+2)}{x+2} \\ 8x^2+x-5 &\equiv A(2x-1)(x+2) + B(x+2) + C(2x-1)^2 \end{aligned}$$

Lluosi efo
 $(2x-1)^2(x+2)$

Trwy amnewid $x = -2$ i mewn i'r unfathiant, bydd y termau efo'r A a'r B yn diflannu, a gallwn gyfrifo gwerth C .

$$\begin{aligned} 8(-2)^2 + (-2) - 5 &\equiv A(2(-2) - 1)(-2 + 2) + B(-2 + 2) + C(2(-2) - 1)^2 \\ 32 - 2 - 5 &\equiv A(0) + B(0) + C(25) \\ 25 &\equiv 25C \\ C &\equiv 1 \end{aligned}$$

Trwy amnewid $x = 0.5$ i mewn i'r unfathiant, bydd y termau efo'r A a'r C yn diflannu, a gallwn gyfrifo gwerth B .

$$\begin{aligned} 8(0.5)^2 + 0.5 - 5 &\equiv A(2(0.5) - 1)(0.5 + 2) + B(0.5 + 2) + C(2(0.5) - 1)^2 \\ 2 + 0.5 - 5 &\equiv A(0) + B(2.5) + C(0) \\ -2.5 &\equiv 2.5B \\ B &\equiv -1 \end{aligned}$$

Trwy gymharu cyfernodau x^2 , gallwn gyfrifo gwerth A .

$$\begin{aligned} 8 &\equiv 2A + 0B + 4C \\ 8 &\equiv 2A + 4(1) \\ 4 &\equiv 2A \\ A &\equiv 2 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (2x-1)(x+2) &= \\ 2x^2 + 3x - 2, \\ (2x-1)^2 &= \\ 4x^2 - 4x + 1 \end{aligned}$$

Felly $\frac{8x^2+x-5}{(2x-1)^2(x+2)} = \frac{2}{2x-1} - \frac{1}{(2x-1)^2} + \frac{1}{x+2}$.

$$\begin{aligned} (b) \int \frac{8x^2+x-5}{(2x-1)^2(x+2)} dx &= \int \frac{2}{2x-1} - \frac{1}{(2x-1)^2} + \frac{1}{x+2} dx \\ &= \int \frac{2}{2x-1} dx - \int (2x-1)^{-2} dx + \int \frac{1}{x+2} dx \\ &= \ln|2x-1| + \frac{1}{2}(2x-1)^{-1} + \ln|x+2| + c \\ &= \ln|(2x-1)(x+2)| + \frac{1}{2(2x-1)} + c \end{aligned}$$

Pa ddulliau eraill y byddai'n bosib eu defnyddio i ddarganfod gwerth A ?

A series of horizontal dotted lines for writing.

A series of horizontal dotted lines for writing.

(C4 Haf 2007)

1. (a) Mynegwch $\frac{x+3}{x^2(x-1)}$ yn nhermau ffracsiynau rhannol. [4]

(b) Darganfyddwch $\int \frac{x+3}{x^2(x-1)} dx$. [2]

A series of horizontal dotted lines for writing.

A series of horizontal dotted lines for writing.

(C4 Haf 2010)

1. Mae'r ffwythiant f wedi'i ddiffinio gan

$$f(x) = \frac{8 - x - x^2}{x(x-2)^2}.$$

(a) Mynegwch $f(x)$ yn nhermau ffracsiynau rhannol. [4]

(b) Defnyddiwch eich canlyniad i ran (a) i ddarganfod gwerth $f'(1)$. [3]

A series of horizontal dotted lines for writing.

A series of horizontal dotted lines for writing.

(C4 Haf 2014)

2. (a) Mynegwch $\frac{5x^2 + 7x + 17}{(x + 1)^2(x - 4)}$ yn nhermau ffracsiynau rhannol. [4]

(b) Defnyddiwch eich ateb i ran (a) i fynegi $\frac{5x^2 + 9x + 9}{(x + 1)^2(x - 4)}$ yn nhermau ffracsiynau rhannol. [2]

A series of horizontal dotted lines for writing.

A series of horizontal dotted lines for writing.

(Uned 3 Haf 2022)

1	0

 Datrysych yr hafaliad

$$\frac{6x^5 - 17x^4 - 5x^3 + 6x^2}{(3x + 2)} = 0. \quad [5]$$

A series of horizontal dotted lines for writing.

- (b) Dangoswch fod $\int_1^2 f(x) dx = -\ln P$, lle mae P yn gyfanrif y mae ei gwerth i'w ddarganfod.

[5]

- (c) Dangoswch fod arwydd $f(x)$ yn newid yn y cyfwng (*interval*) $x = 2$ i $x = 3$. Esboniwch pam mae'r dull newid arwydd yn methu lleoli un o wreiddiau'r hafaliad $f(x) = 0$ yn yr achos hwn.

[2]

Integru fel Terfan Swm

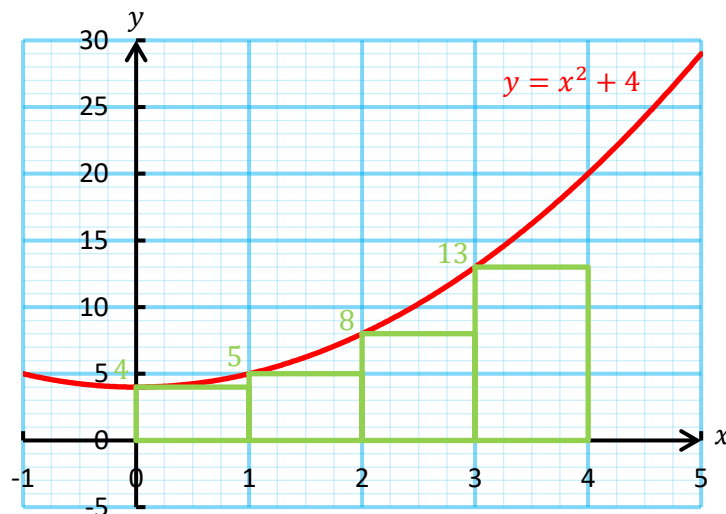
Gallwn ddefnyddio integru i ddarganfod yr arwynebedd wedi'i ffinio gan y gromlin $y = f(x)$, yr echelin- x , y llinell $x = a$ a'r llinell $x = b$.

$$\int_a^b y \, dx$$

Byddai'n bosib amcangyfrif yr arwynebedd yma trwy ei hollti i mewn i betryalau o led gyson δx .

Enghraifft 7

Mae'r diagram isod yn dangos y gromlin $y = x^2 + 4$ rhwng $x = -1$ ac $x = 5$.

Gallwn amcangyfrif gwerth $\int_0^4 x^2 + 4 \, dx$ trwy ddefnyddio'r petryalau gwyrdd uchod, i gyd o led 1 uned. Uchder bob petryal yw gwerth y ffwythiant ar ochr chwith y petryal.

$$\int_0^4 x^2 + 4 \, dx \approx (1 \times 4) + (1 \times 5) + (1 \times 8) + (1 \times 13)$$

$$\int_0^4 x^2 + 4 \, dx \approx 30$$

Gwelwn o'r diagram bod yr amcangyfrif yn tanamcangyfrif, gan fod y gromlin goch yn gorwedd uwchben y petryalau. Go wir, mae

$$\int_0^4 x^2 + 4 \, dx = \left[\frac{x^3}{3} + 4x \right]_0^4$$

$$\int_0^4 x^2 + 4 \, dx = \left[\frac{4^3}{3} + 4 \times 4 \right] - \left[\frac{0^3}{3} + 4 \times 0 \right]$$

$$\int_0^4 x^2 + 4 \, dx = \frac{112}{3}$$

Felly, mae ein hamcangyfrif $\frac{112}{3} - 30 = \frac{22}{3}$ uned sgwâr yn rhy fach. Byddai'n bosib gwella'r amcangyfrif trwy ddefnyddio mwy o betryalau, o led llai.

Yn gyffredinol, os oes gennym n petryal, i gyd o led δx , yna'r amcangyfrif o'r arwynebedd A yw

$$A \approx y_1 \delta x + y_2 \delta x + \dots + y_n \delta x$$

